

УДК 614.253.5:001.891:616.1/4
DOI 10.11603/m.2414-5998.2022.4.13625

І. Я. Господарський
ORCID <https://orcid.org/0000-0003-4993-1079>
ResearcherID N-6615-2019

С. В. Даньчак
ORCID <https://orcid.org/0000-0001-8965-8754>

Н. І. Рега
ORCID <https://orcid.org/0000-0002-8571-0866>

Ю. Я. Коцаба
ORCID <https://orcid.org/0000-0003-3313-4008>

Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України

ПЕРСПЕКТИВИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У МЕДСЕСТРИНСТВІ З ПОГЛЯДУ ДОКАЗОВОЇ МЕДИЦИНИ

I. Ya. Hospodarskyy, S. V. Danchak, N. I. Reha, Yu. Ya. Kotsaba
I. Horbachevsky Ternopil National Medical University

PROSPECTS FOR SCIENTIFIC NURSING RESEARCH IN THE CONTEXT OF EVIDENCE-BASED MEDICINE

Анотація. Виклики, з якими зіштовхнулося практичне медсестринство сьогодні, змушує все ширше запроваджувати засади доказової медицини у медсестринську науку і практику. У статті проаналізовані дані вітчизняної та світової літератури щодо можливих перспектив наукових медсестринських досліджень у розрізі доказової медицини загалом і доказового медсестринства зокрема. На підставі проаналізованих даних підтверджено, що медсестринські дослідження є перспективним і необхідним елементом для розуміння, критичної оцінки й аргументованого впровадження результатів новітніх наукових досліджень у медсестринську практику. Науковим фундаментом для проведення медсестринських досліджень є засади доказової медицини і доказового медсестринства. Узагальнено досвід формування дослідницьких навичок у медичних сестер і підготовки медичних сестер-науковців, які спроможні проводити науковий пошук, критично аналізувати наукову літературу, успішно впроваджувати отримані результати у повсякденну медсестринську практику, а також ділитися своїми знаннями і навичками з колегами по роботі, виконуючи роль наукового наставника за місцем професійної діяльності.

Ключові слова: наукові дослідження; медсестринство; доказова медицина.

Abstract. The challenges faced by practical nursing today make it increasingly necessary to introduce the foundations of evidence-based medicine into nursing science and practice. The article analyzes the data of native and world literature on the possible prospects for scientific nursing research in the context of evidence-based medicine in general and evidence-based nursing in particular. Based on the analyzed data, it was confirmed that nursing research is a promising and necessary element of understanding, critical evaluation and reasoned implementation of the results of the latest scientific research in nursing practice. The scientific basis for conducting nursing research is evidence-based medicine and evidence-based nursing. The activities summarize the experience of developing research skills among nurses and training nurse scientists who are capable to carry out scientific research, critically analyze scientific literature, successfully implement the results obtained in everyday nursing practice, and share their knowledge and skills with colleagues, same time acting as a mentor at the place of professional practice.

Key words: scientific research; nursing; evidence-based medicine.

Вступ. Протягом останніх ста років ми стали свідками різючих змін як у практичній роботі медичних сестер у світовому та європейському просторі, так і в системі їх фахової підготовки. Причиною цього була передусім трансформація ролі медичної сестри в системі охорони здоров'я. Ці зміни глобально зачепили практично всі галузі

медицини, незалежно від форм власності, медичної спеціальності тощо. При цьому незмінним залишилося основне завдання медичної сестри – бути захисником пацієнта і забезпечувати ефективний медичний догляд і виконання лікарських призначень, неухильне дотримання плану лікування та реабілітації хворого [3, 12, 14]. Але в сучасних умовах досягнення цієї мети передбачає декілька

© І. Я. Господарський, С. В. Даньчак, Н. І. Рега, Ю. Я. Коцаба

важливих моментів, застосування яких стало вкрай необхідним в останні роки:

- дотримання вимог доказової медицини загалом і доказового медсестринства – зокрема;
- адаптування щоденної клінічної практики відповідно до результатів систематичних клінічних досліджень у галузі;
- удосконалення системи безперервної післядипломної медсестринської освіти;
- широке запровадження медсестринських наукових досліджень [7].

В останні роки ми бачимо стійке формування позицій доказового медсестринства як важливої і невід’ємної частини доказової медицини в цілому. При цьому, з одного боку, повсякденний розвиток медичної науки і медичних технологій диктує необхідність подальшого вдосконалення системи післядипломної освіти медичних сестер із метою своєчасного засвоєння цієї інформації і своєчасного впровадження таких знань та навичок у повсякденну медсестринську практику. З іншого боку, кожен аспект таких інновацій повинен ґрунтуватися виключно на фундаменті доказової медицини і доказового медсестринства. А найкращим стимулом для формування доказового наукового світогляду у медичних сестер є якнайширше їх залучення до процесу медсестринських наукових досліджень. Саме цей аспект вказує на необхідність аналізу можливих перспектив наукових медсестринських досліджень у розрізі доказового медсестринства.

Мета статті – проаналізувати дані вітчизняної та світової літератури щодо можливих перспектив наукових медсестринських досліджень у розрізі доказової медицини загалом і доказового медсестринства зокрема.

Теоретична частина. Питання безперервної фахової підготовки медичних сестер досліджували науковці різних країн світу. При цьому у статтях, присвячених питанням медсестринської освіти, все частіше порушується проблема застосування науково-дослідницької роботи медичних сестер у процесі їх професійного вдосконалення [9, 13]. Підкреслюється, що сучасна система професійної підготовки медичних сестер характеризується недостатнім спрямуванням освітнього процесу на дослідницьку діяльність: як на рівні додипломної, так і на рівні післядипломної безперервної освіти [11].

Саме через це, незважаючи на достатньо високий рівень теоретичної підготовки, володіння необхідними професійними навичками та маніпуляційними техніками, багато медичних сестер не вміють

застосувати отримані знання й уміння у нестандартних, нетипових клінічних ситуаціях.

Ми цілком можемо погодитися з думкою наших іноземних колег [11], що оптимальною умовою вирішення зазначеної проблеми є спрямування навчання і підготовки не лише на засвоєння значної кількості інформації з подальшим її відтворенням, а на самостійний активний пошук та критичний аналіз необхідного матеріалу, формування творчого наукового підходу до розв’язання проблем.

Наслідком цього, безумовно, буде отримання сучасних нових знань, які за умови постійної практичної діяльності будуть відразу трансформовані у професійні уміння. Вагомим компонентом підвищення якості сестринської практики можуть бути саме медсестринські дослідження, що забезпечують вивчення клінічної чи діагностичної проблеми медсестринської практики, отримання принципово нової інформації для оптимізації допомоги пацієнтам та розв’язання важливих проблем медсестринської практики.

Відповідно до викликів сьогодення, медичні сестри повинні безперервно навчатися протягом усього життя, бути здатними аналітично обмірковувати, критично оцінювати та доказово модифікувати свою клінічну практику на підставі знань, отриманих від систематичних досліджень у сфері охорони здоров’я загалом і медсестринства зокрема. Глобально за останні декілька десятирок років медсестринська практика, як і фахова підготовка медичних сестер, зазнали глибоких змін.

Сьогодні від медичних сестер очікується, що вони не тільки розуміють і проводять дослідження, але й базують свою професійну практику на доказах, що з’являються в результаті проведених клінічних досліджень, тобто застосовують так зване доказове медсестринство [11]. Під доказовим медсестринством на сьогодні мають на увазі використання оптимальних сучасних клінічних даних для прийняття рішень щодо догляду за пацієнтами. При цьому ця інформація повинна черпатися із досліджень, проведених як медсестрами, так і іншими фахівцями охорони здоров’я [3, 7, 15].

Сьогодні організатори охорони здоров’я визнають необхідність базувати алгоритми медсестринських дій та рішень на доказах. Тільки засади доказової медицини підтверджують те, що такі дії є клінічно доцільними, економічно ефективними і з достовірно вагомою ймовірністю приведуть до позитивних результатів для пацієнтів. У Канаді і Сполучених Штатах клінічні дослідження стали

відігравати важливу роль у медсестринській справі з погляду акредитації. Але формування алгоритмів наукового пошуку насправді є важливим і для практичних медсестер, які повинні знайти те клінічне рішення, яке оптимально підходить для їхніх пацієнтів [5, 10]. У зв'язку з сьогодишнім акцентом на доказові дослідження, обов'язком кожної медичної сестри стало виконувати відразу декілька ролей у по суті безперервному дослідженні.

На одному полюсі проблеми знаходяться споживачі медсестринських досліджень – не лише здобувачі PhD з медсестринства чи магістранти медсестринства, але і ті медичні сестри, які читають звіти про дослідження, щоб розвивати нові навички та бути в курсі нових досягнень і медичних протоколів, що можуть вплинути на їхню практику.

На іншому полюсі – автори медсестринських досліджень – медичні сестри, які розробляють алгоритми та проводять дослідження. Між цими двома кінцевими точками перебувають розмаїті дослідницькі заходи, в яких медичні сестри можуть брати участь. Навіть якщо практикуюча медична сестра самостійно не проводить наукове дослідження, вона може бути його учасником і виконувати одне або кілька завдань:

- на зустрічах медсестринського колективу на робочому місці обговорювати дослідницькі статті з медсестринства;
- брати участь у професійних конференціях;
- приймати клінічні рішення на основі проведених ретельних досліджень;
- брати участь у розробці ідей клінічного дослідження;
- критично аналізувати план клінічного дослідження та надавати пропозиції для покращення цього плану;
- допомагати дослідникам, беручи участь у рекрутменті потенційних учасників дослідження, збираючи інформацію про дослідження, проводячи анкетування пацієнтів;
- надавати інформацію потенційним учасникам щодо участі в клінічних дослідженнях;
- обговорювати з пацієнтами наслідки участі в клінічних дослідженнях, у тому числі – питання клінічної безпеки, інформованої згоди тощо.

При цьому в усіх можливих видах діяльності, пов'язаних із організацією та проведенням досліджень, медичні сестри, які мають певні дослідницькі навички, можуть значно ефективніше зробити внесок у доказове медсестринство, ніж ті, хто їх не має [8, 11]. Проте наявність таких навичок на-

самперед допомагає забезпечити безпеку пацієнтів, які беруть участь у клінічному дослідженні, а також дотримання наукових стандартів відповідності та якості проведення самого клінічного дослідження.

В останні роки проведення медичної реформи в Україні формує запит на фахівців із вищою освітою з медсестринства – магістрів та докторів філософії. Медичні сестри з вищою освітою в Україні з'явилися набагато пізніше, ніж у країнах Заходу [2, 13]. У розвинутих країнах світу таких спеціалістів почали готувати ще майже століття тому. Першопроходцем безумовно були США, де у ще тридцятих перша медсестра-магістр захистила науковий ступінь PhD з медсестринства. Починаючи з 80-х років минулого століття, країни Європи також готують медичних сестер за освітніми ступенями магістра та доктора філософії [4].

На жаль, достатньо розповсюдженим є хибний стереотип про те, що медичні сестри не можуть проводити власні наукові дослідження, окремо від лікарів-науковців. При цьому деякі науковці не знають, як дати визначення медсестринським дослідженням. Згідно з визначенням американських науковців, дослідження медичних сестер – це систематичне дослідження, призначене для розвитку знань із питань, важливих для медичних сестер, у тому числі – медсестринської практики, освіти та адміністрування медсестринської справи [10]. Медсестринські дослідження є вкрай необхідними для практики професійного медсестринства, і науковці по всьому світу, а тепер і в Україні усвідомлюють, що догляд і дослідження можна поєднувати і що оптимальний догляд залежить від останніх результатів досліджень. Крім того, дослідники-медсестри є важливим джерелом інформації для практикуючих медичних сестер. Наукові дані, отримані медсестрою-науковцем, можуть бути поширені серед практикуючих медичних сестер, які працюють безпосередньо з пацієнтами [12].

Особистий досвід проведення досліджень навчить медичних сестер оцінювати та використовувати результати інших досліджень у своїй повсякденній роботі, порівнювати результати та аналізувати опубліковані дослідження, тобто навчають науково-інформаційній грамотності. Хоча більшість медичних сестер, яка практикують догляд за пацієнтами, будуть здебільшого споживачами медсестринських досліджень, впровадження медичної практики, заснованої на доказах, має вирішальне значення для забезпечення оптимального медсестринського догляду.

Медсестринські дослідження – це сфера, що розвивається, в якій науковці можуть застосувати свою медсестринську освіту для запровадження результатів нових досягнень, що сприяють оптимальному догляду за пацієнтами, заснованому на доказах. Дослідження допомагають медсестрам визначити ефективні передові методи та покращити догляд за пацієнтами. Медсестри-дослідники вчать ся шукати, опрацювати, аналізувати та застосовувати вже наявні дослідження в медсестринстві та розуміти важливість цих досліджень. Дослідження також допомагають медсестринству реагувати на зміни в середовищі охорони здоров'я, популяції пацієнтів та урядових постановах. Оскільки дослідники повсякчас роблять відкриття, практика медсестринства продовжує щодня вдосконалюватися. Сучасні наукові дослідження в медсестринстві застосовуються також викладачами у закладах вищої освіти при додипломній та післядипломній програмах підготовки майбутніх медичних сестер [14]. Кожна медсестра може отримати користь від того, щоб знати, чому дослідження медсестер важливі, як проводяться дослідження та як дослідження інформують про лікування пацієнтів. Програми магістратури та аспірантури з медсестринства навчають медичних сестер оцінювати та використовувати дослідження у своїй повсякденній практичній діяльності.

У магістратурі та аспірантурі з медсестринства Тернопільського національного медичного університету ім. І. Я. Горбачевського формують такі дослідницькі навички й успішно готують медичних сестер-науковців, які спроможні проводити науковий пошук, критично аналізувати наукову літературу, успішно впроваджувати отримані результати у повсякденну медсестринську практику [1]. І що не менш важливо – ділитися своїми знаннями і навичками з колегами по роботі, виконуючи роль наукового наставника за місцем професійної діяльності.

Вирішення проблеми розвитку дослідницької діяльності у медсестринстві полягає в тому, що саме медсестринські дослідження можуть і повинні формувати наукове підґрунтя для медичної практики працівників середньої ланки, забезпечувати не інтуїтивний, а детально описаний і обґрунтований науковий підхід до сестринської діяльності на засадах доказової медицини. Наукові дослідження у медсестринстві є важливим елементом процесу

вдосконалення ступеневої професійної підготовки медичних сестер.

Медсестринські дослідження є важливим методом отримання достовірних наукових даних, які дозволяють на їх основі повсякчасно вдосконалювати професійну діяльність. Проведення медсестринських досліджень – це систематичний процес вивчення клінічної або управлінської проблеми медичними сестрами, що намагаються здобути нову інформацію для поліпшення допомоги пацієнтам у розв'язанні проблемних ситуацій [6]. А елементи наукової діяльності повинні стати невід'ємною частиною практичної діяльності медичних сестер.

Медицина, заснована на доказах, вимагає повсякденного використання медичними сестрами результатів досліджень для прийняття клінічних рішень та надання допомоги пацієнтам. В ідеалі медична сестра зобов'язана базувати свою практичну діяльність лише на результатах досліджень. Дотримання постулатів доказової медицини загалом і доказового медсестринства зокрема є фундаментом формування медсестринської практики, заснованої на принципах доказовості.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Медсестринські дослідження є перспективним і необхідним елементом для розуміння, критичної оцінки й аргументованого впровадження результатів новітніх наукових дослідження у медсестринську практику. Науковим фундаментом для проведення медсестринських досліджень є засади доказової медицини і доказового медсестринства.

У магістратурі та аспірантурі з медсестринства Тернопільського національного медичного університету ім. І. Я. Горбачевського формують дослідницькі навички у медичних сестер й успішно готують медичних сестер-науковців, які спроможні проводити науковий пошук, критично аналізувати наукову літературу, успішно впроваджувати отримані результати у повсякденну медсестринську практику, а також ділитися своїми знаннями і навичками з колегами по роботі, виконуючи роль наукового наставника за місцем професійної діяльності.

Найважливішим аспектом перспективи подальших досліджень є вивчення аспектів переведення медсестринської наукової роботи у площину доказової медицини.

Список літератури

1. Кафедра вищої медсестринської освіти, догляду за хворими та клінічної імунології. Аспірантура. – Режим доступу : <https://cia-gpc.tdmu.edu.ua/pokazniki/%D0%B0%D1%81%D0%BF%D1%96%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%82%D1%83%D1%80>.

2. Проблеми і перспективи розвитку медсестринства у світі і в Україні (історичний аспект і сучасність) / В. Й. Шатило, О. В. Горай, С. В. Гордійчук [та ін.] // Вища освіта в медсестринстві: проблеми і перспективи. – Житомир : Полісся, 2011. – 392 с.

3. Соцький К. О. Взаємозв'язок навчальної мотивації та професійного саморозвитку студентів медичних коледжів / К. О. Соцький // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми / редкол.: І. А. Зязюн та ін. – К. ; Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2013. – Вип. 40. – С. 122–126.

4. Шатило В. Й. Підходи до організації наукових досліджень в медсестринстві / В. Й. Шатило // Галицький лікарський вісник. – 2013. – Т. 20, № 4. – С. 95–97.

5. An academic-health service partnership in nursing: lessons from the field / B. B. Granger, J. Prvu-Bettger, J. Aucoin [et al.] // Journal of Nursing Scholarship. – 2012. – Vol. 44, No. 1. – P. 71–79.

6. Boswell C. Introduction to Nursing Research: Incorporating Evidence-Based Practice / C. Boswell, Sh. Cannon. – 2022. – 444 p.

7. Decreased body mass index in schoolchildren after yearlong information sessions with parents reinforced with web and mobile phone resources: Community trial / J. Vilchis-Gil, M. Klünder-Klünder, X. Duque,

S. FloresHuerta // J. Med. Internet Res. – 2016. – No. 18 (6). – P. e174.

8. Development of a regional nursing research partnership for academic and practice collaborations / L. Heather Tubbs-Cooley, D. S. Martsof, R. Pickler, C. F. Morrison // Hindawi Publishing Corporation Nursing Research and Practice. – 2013. Article ID 473864. DOI 10.1155/2013/473864 Research Article.

9. FDA. Advancing Regulatory Science. – Access mode : <https://www.Fda.Gov/science-research/science-and-research-special-topics/advancing-regulatory-science>.

10. McCann T. Understanding, choosing and applying grounded theory: part 1 / T. McCann, M. Polacsek // Nurse Researcher. – 2018. DOI 10.7748/nr.2018.e1592.

11. National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine 2021. The Future of Nursing 2020–2030: Charting a Path to Achieve Health Equity. – Washington, DC : The National Academies Press. DOI 10.17226/25982.

12. Stevens K. The impact of evidence-based practice in nursing and the next big ideas / K. Stevens // OJIN: The Online Journal of Issues in Nursing. – 2013. – Vol. 18, No. 2, Manuscript 4. PMID: 23758422.

13. Studienplan für das Doktoratstudium der pflegewissenschaft “Doctoral Programme Nursing Science”. – Medizinische Universität Graz, 2011. – 11 s.

14. Tappen Ruth M. Advanced Nursing Research: From Theory to Practice / Ruth M. Tappen. – 2022. – 630 p.

15. Younas A. A step-by-step approach to developing scales for survey research / A. Younas, C. Porr // Nurse Researcher. – 2018. DOI 10.7748/nr.2018.e1585.

References

1. Kafedra vyshchoyi medsestrynsyoi osvity, dohlyadu za khvorymy ta klinichnoyi imunolohiyi. Aspirantura [Department of Higher Nursing Education, Patient Care and Clinical Immunology. Postgraduate Studies]. Retrieved from: <https://cia-gpc.tdmu.edu.ua/pokazniki/%D0%B0%D1%81%D0%BF%D1%96%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%82%D1%83%D1%80>.

2. Shatylo, V.Y., Horay, O.V., Hordiychuk, S.V., Karminska, Ya.V., Kovalenko, V.O., Kotepchuk, V.A., ... Yavorskyi, P.V. Problemy i perspektyvy rozvytku medsestrynstva u sviti i v Ukraini (istorychnyy aspekt i suchasnist) [Problems and perspectives of the development of nursing in the world and in Ukraine (historical aspect and modernity)]. *Vyshcha osvita v medsestrynstvi : problemy i perspektyvy – Higher education in nursing: problems and perspectives*. Zhytomyr [in Ukrainian].

3. Sotskyi, K.O. (2013). Vzayemozvyazok navchalnoyi motyvatsiyi ta profesiynoho samorozvytku studentiv medychnykh koledzhiv [Relationship between educational motivation and professional self-development of students of medical colleges]. *Suchasni informatsiyi tekhnolohiyi*

ta innovatsiyi metodyky navchannya v pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiya, teoriya, dosvid, problemy – Modern information technologies and innovative methods of training in the training of specialists: methodology, theory, experience, problems. (Issue 40), (pp. 122–126). Kyiv; Vinnytsya: TOV firma «Planer» [in Ukrainian].

4. Shatylo, V.Y. (2013). Pidkhody do orhanizatsiyi naukovykh doslidzhen v medsestrynstvi [Approaches to the organization of scientific research in nursing]. *Halytskyi likarskyi visnyk – Galician Medical Herald*, 20(4), 95–97 [in Ukrainian].

5. Granger, B.B., Prvu-Bettger, J., Aucoin, J., Fuchs, M.A., Mitchell, P.H., Holditch-Davis, D., ... Gilliss, C.L. (2012). An academic-health service partnership in nursing: lessons from the field. *Journal of Nursing Scholarship*, 44, 1, 71–79. PMID: 22339774. PMCID: PMC3759746. DOI 10.1111/j.1547-5069.2011.01432.

6. Boswell, C., & Cannon, S. (2022). Introduction to Nursing Research: Incorporating Evidence-Based Practice.

7. Vilchis-Gil, J., Klünder-Klünder, M., Duque, X., & FloresHuerta, S. (2016). Decreased body mass index in

schoolchildren after yearlong information sessions with parents reinforced with web and mobile phone resources: Community trial. *J. Med. Internet Res.*, 18(6), e174.

8. Tubbs-Cooley, Heather L., Martsolf, D.S., Pickler, R., & Morrison, C.F. (2013). Development of a regional nursing research partnership for academic and practice collaborations. *Hindawi Publishing Corporation Nursing Research and Practice*. Article ID 473864. DOI 10.1155/2013/473864 Research Article.

9. FDA (2021). Advancing Regulatory Science. Retrieved from: <https://www.fda.gov/science-research/science-and-research-special-topics/advancing-regulatory-science>.

10. McCann, T., & Polacsek, M. (2018). Understanding, choosing and applying grounded theory: part 1. *Nurse Researcher*. DOI 10.7748/nr.2018.e1592.

11. National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine (2021). *The Future of Nursing 2020–2030: Charting a Path to Achieve Health Equity*. Washington, DC: The National Academies Press. DOI 10.17226/25982.

12. Stevens, K. (2013). The impact of evidence-based practice in nursing and the next big ideas. *OJIN: The Online Journal of Issues in Nursing*, 18(2), 4. PMID: 23758422.

13. (2011). *Studienplan für das Doktoratstudium der pflegewissenschaft "Doctoral Programme Nursing Science"*. Medizinische Universität Graz.

14. Tappen, Ruth M. (2022). *Advanced Nursing Research: From Theory to Practice*.

15. Younas, A., & Porr, C. (2018). A step-by-step approach to developing scales for survey research. *Nurse Researcher*. DOI 10.7748/nr.2018.e1585.

Отримано 16.12.22
Рекомендовано 23.12.22

Електронна адреса для листування: gospod_igor@tdmu.edu.ua